

ÉRTÉKVÉDELMI ADATLAP

1

Megnevezés:	Szapáry Péter kastélya
Cím, hrsz.:	Bajcsy-Zsilinszky u. 50. 2178/4
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, homlokzati vakolatarchitektúra, nyílások, nyílás-osztás
Rendeltetés, használat módja:	lakóépület

A Szapáry család a nemesi származású Almássy révén került vidékünkre: Almássy János gróf elsőszülött lányát, Rozáliát, gróf Szapáry Ferenc vette feleségül, s így került Alberti a Szapáry család birtokába.

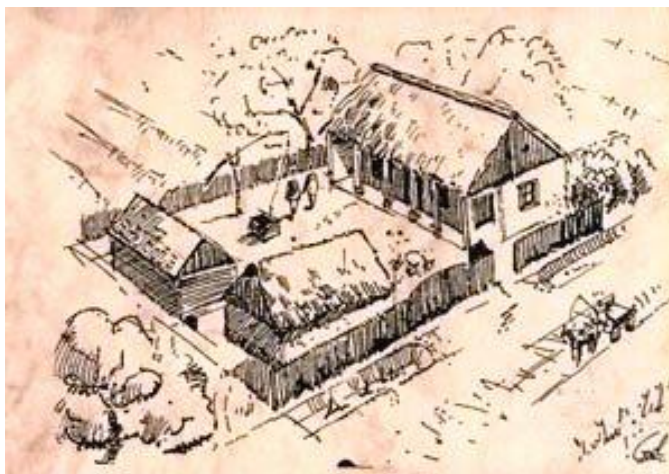
Muraszombathi, széchyszigeti és szapári gróf Szapáry Péter, császári és királyi kamarás, miniszteri tanácsos, Az Albertin birtokot szerző Szapáry István fia lakta a kúriát 1932-ben bekövetkezett haláláig. Valószínűleg ő is építtette az épületet a XIX. század végén. Tőle dr. Szathmáry Sándor műgyűjtő örökölte, aki a régi bútorok mellé több értékes műalkotást vásárolt, többek között Nagykőrösről megszerezte Arany János egykori cserépkályháját. A kastély 1945 óta lakóház, jelenleg magántulajdonban van.

A kúria L-alakú, földszintes épület, a szárnyak találkozásánál nyolcszögletű, emeletes torony áll. Utcai szárnya 6 tengelyes (közülük az utolsó vak) az ablakok körül szecessziós motívum látható, az egész épület magán hordozza a szecesszió jegyeit. Az L-alak belső oldalán egykor tornác húzódott, ezt azonban mára befalzták. A kastély kovácsoltvas díszei – a kerítés és az ablakrácszat – igen szép munkák. A szárnyakat oromfal zárja le, melyet félköríves záródású világítóablakok díszítenek.

Megnevezés:	Faluház	
Cím, hrsz.:	Tó u. 9. 2608/1	
Védettségi kategória.	egyedi védettség	
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet	
Adatfelvétel:	2010.	
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, homlokzat kialakítása	
Rendeltetés, használat módja:	faluház	

Az 1711 után betelepülő szlovák népesség életmódbeli szokásait, hagyományait, néprajzi kultúráját hitelesen őrzi a Tó utcában található tájház, amely 1982. augusztus 20-án nyitotta meg kapuit.

A parasztportán álló, nyitott gangos, oszlopos, háromhelyiséges parasztház berendezési tárgyait, háziszótteseit, tulipános ládáit, díszes tányérjait, csipkés szélű párnáit, szlovák nyelvű énekes és imakönyveit a faluban élő szlovák származású lakosoktól gyűjtötték össze. A tájház féltve őrzött kincse egy francia selyemből készült párna, melyen Cyrus Vance amerikai külügyminiszter 1978-ban átadta a Szent Koronát Magyarországnak. Ezen a rojtos, vörös selyempárnán jelenleg egy szalmából készült Szent Korona utánzat található. A tájház udvarán kocsisín, istálló, malac ól és gémeskút látható itatóvályúval.

Az intézmény hivatalos besorolás szerint – néprajzi gyűjtőkörű helytörténeti gyűjtemény, amely tagja a Tájak – Korok - Múzeumok Egyesületnek. TKM emblémával megjelölt pecsételő hely.

Az Önkormányzat tulajdonában és kezelésében működik.

Megnevezés:	Hősök kertje
Cím, hrsz.:	Pesti út 2836
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010
Védelem leírása, indoklása:	emlékoszlop, szobrok, kerítés
Rendeltetés, használat módja:	emlékpark

Az albertyi Hősök kertjében áll az I. világháború hősi halottainak emlékoszlopa. A község lakosságának közadakozásából állított emlékművet 1924. május utolsó vasárnapján – a hősök vasárnapján – avatták fel. Az avató ünnepség keretében fiatal kocsiányos tölgyfát ültettek az emlékmű mellé. Az idővel terebélyessé nőtt fát 1976-ban védetté nyilvánították.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc mély nyomokat hagyott Albertyi-Irsa életében. Sok irsai nemes és jobbágy állt be lelkesen a honvédseregbe. A nemesekből lett tisztek és a felszabadított jobbágyaikból lett honvédek együtt, egymás mellett harcoltak a függetlenségi háborúban.

48-as önkéntesként harcolt a zsidó származású Politzer Illés orvostanhallgató, a világhírű orvosprofesszor Politzer Ádám bátyja. A szabadságharc leverése után bujdosnia kellett és szülőfalujában, Albertyin húzódott meg. 1849-ben Pál Kelemen, albertyi mezőváros jegyzője „kegyes csalással” hamis papírral mentette meg a császári üldözők elől.

Irsay Károly helyi földbirtokos Pest vármegye helyettes hadipénztárnoka lett, s legfontosabb feladata az újoncok felszereléséről való gondoskodás volt.

Az irsai zsidó hitközség tagjai pénzbeli támogatást nyújtottak a harcoló honvédeknek, ezért később Haynau tetemes, 500 forint bírságot szabott ki a hitközségre.

Tassy-Becz László 1823-ban született Irsán. Itt gazdálkodott és közben állatorvosi diplomát szerzett. Az 1848-as szabadságharc kitérésekor Pest-megye számvevői tisztéből lépett a seregbe.

1948. március 15-én, a forradalom és szabadságharc centenáriumán a két település közadokozásból honvédszobrot állíttatott az emlékparkban. A rendszerváltás óta, minden év március 15-én itt tartják meg az

albertirsaiak a nemzeti ünnepi megemlékezést.

2000. augusztus 20-án állították fel Kossuth Lajos mellszobrát a Hősök kertjében. Az impozáns bronz szobrot Várhelyi György szobrászművész készítette az alberti evangélikus egyházközség és intézményei megbízásából.

ÉRTÉKVÉDELMI ADATLAP

4

Megnevezés:	Általános iskola
Cím, hrsz.:	Táncsics út 3. 2904/1
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, nyílások, kapuzat
Rendeltetés, használat módja:	Általános iskola

Alberti község már 1912-ben tervbe vette az állami elemi iskola építését, azonban az első világháborút követő inflációs időkben nem rendelkezett a megépítéséhez szükséges anyagi eszközökkel. 1922-ben Klébelsberg Kunó minisztersége idején a Vallási és Kulturális Minisztérium támogatásával szervezték meg az iskolát, amely megfelelő épület hiányában magánháznaknál bérelt helyiségekben kezdte meg működését. Már hat éve folyt ilyen áldatlan körülmények között

az oktatás, mikor 1929-ben megépítették a hat tantermes, kétszintes, szolgálati lakásos állami elemi iskolát.

Az iskola első igazgatója Szalay Károly volt. Az oktatás igen magas színvonalon folyt az intézményben, köszönhetően a lelkes fiatal tanítóknak, köztük Detrei Sándornak és Hídvégi Lajosnak. Hídvégi Lajos a Móra Ferenchez kötődő személyes kapcsolata révén régészeti és helytörténeti kutatásokba kezdett Albertin. Kutatógyűjtő munkájának eredményeit a Pusztabokrok című könyvében foglalta össze.

A második világháború idején az iskolát hadikórháznak rendezték be. A kiürítésben részt vevő helybeliek az iskola könyvtárát máglyába rakva elégették.

ÉRTÉKVÉDELMI ADATLAP

5

Megnevezés:	Úri Kaszinó
Cím, hrsz.:	Pesti út 26. 3363/8
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, homlokzati vakolatarchitektúra, nyílások
Rendeltetés, használat módja:	bútorbolt

A helyiek által „oroszlános ház”-ként emlegetett földszintes, sokablakos épület, mely a XIX. század második felében épült, másfél évszázados története során számos funkciót töltött be. Falai között alakult meg, majd működött az Alberti-Irsai Kaszinó nevezetű társadalmi egyesület, mely a köztudatban „úri kaszinó” néven vált ismertté. Az alapszabályban foglaltak szerint a kaszinó célja:

„Tagjainak nemes és hasznos szórakozásra alkalmat és módot nyújtani, azoknak az érintkezést, a barátságos társalgást és nívós eszmecserét lehetővé tenni, és közöttük a közhasznú ismereteket terjeszteni. Mint kizárólagosan kulturális társadalmi intézménynek politikai céljai és hivatása nincsen.”

A hatvanas években az épületben kocsma működött, mely a nevezetes „egyes” nevet viselte. Később egy kisüzem talált otthonra benne, napjainkban bútorboltként funkcionál.

Megnevezés:	Tábori Gyula háza
Cím, hrsz.:	Vasút u. 2. 2921/2
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, nyílások körüli vakolatarchitektúra, nyílásrendszer,
Rendeltetés, használat módja:	lakóépület

Az impozáns épület valószínűleg a XIX. század második felében emelték. Az 1900-as évek elejétől Tábori Gyula irsai gyógyszerész élt a házban. 1904-ben Tábori Gyula megvásárolta Langhof Gyulától a gyógyszertár személyi jogát és patikáját közvetlenül az épület mellett, a két község határán fekvő Vasút utca sarkára helyezte át, lezárva ezzel az Alberti és Irsa község között

több évtizedes feszültséget okozó gyógyszertár vitát. (A Helytartó Tanács 1837-ben a személyi jogú gyógyszertárat Irsa községnek adományozta, azonban Langhof Gyula gyógyszerész a gyógyszertárat önhatalmúlag Albertin lévő házában nyitotta meg.

Megnevezés:	Irsay József kúriája
Cím, hrsz.:	Kossuth u. 2. 3307/3
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, udvari homlokzat (hozzáépítés nélkül)
Rendeltetés, használat módja:	lakóépület és üzlet

későbbi herceg és kancellár pihent, mikor bécsi attasé korában meglátogatta az Irsán állomásozó lovas században szolgálatot teljesítő – és a kúriában lakó – Schwarzenberg herceget. A zömöktornyú udvarház a régi irsai piactérre nézett. 1909-ben a korábban kaszárnyának használt épületben nyitották meg az akkor három tanerős Irsai Községi Elemi Iskolát.

Földszintes, hosszan elnyúló épület bal oldalán zömök, emeletes torony áll, mellette a lementszett sarkon ajtó nyílik. Homlokzatán egykor tornác futott végig, melyet mára befalaztak. Ugyanígy járt az udvari homlokzat 4 oszlop által tartott partikusza is. A kúria utcai homlokzata elé egy modern épület került, ezért jóformán semmi sem látszik belőle.

Az Irsayak első kúriáját a településen Irsay József emeltette a XIX. század elején, klasszicista stílusban. Az úrilakot mára meglehetősen átalakították, de fő vonalai még láthatóak.

Az úrilak kertjében egykor egy hatalmas hársfa állt, mely alatt a hagyomány szerint Bismarck, a

Megnevezés:	„Urunk Színeváltozása” r.k. templom	
Cím, hrsz.:	Köztársaság út 3254	
Védettségi kategória.	egyedi védettség	
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet	
Adatfelvétel:	2010.	
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, homlokzati vakolatarchitektúra, nyílások	
Rendeltetés, használat módja:	R.k. templom, iskola épület, Szent Erzsébet szobor és Erzsébet park	

Az évszázadokon át közigazgatásilag külön élő Alberti-Irsán a római katolikus egyházközség mindenkor egy közösséget alkotott, és Irsa - anyaegyház székhellyel a váci püspökséghez tartozott. Albertirsán a múltban és napjainkban is csak egy katolikus templom állt. A mai irsai katolikus templom építészeti szempontból nem visel magán semmilyen műemléki vonásokat.

Irsa első katolikus templomát az 1379-ben született Irsay Margit, Szent Margit tiszteletére építtette. A templom építési idejét pontosan nem ismerjük, de vannak adataink, melyek szerint a templom már 1447 előtt is megvolt. A török hódoltság idején magára hagyott kis templomot a törökök raktárnak használták, de néha istálló céljait is szolgálta. A törökök kiűzése után Zlinszky József és felesége, báró Recsiczky Eleonóra 1739-ben királyi, majd 1742-ben nádori megerősítést nyert irsai birtokaira, és a török időkben protestánsná lett Irsayak által elhagyott templomot is gondjaiba vette.

Az eredetileg román kori romos templomot Zlinszky József 1744-46-ban a meglévő falak részbeni felhasználásával újjáépíttette, és családi sírboltját is a templomba helyezte. (Ezt napjainkban a templomkülsőn olvasható sírfelirat és a szentélyben elhelyezett domborművű családi címer jelöli.)

Az újjáépíttető Zlinszkyek a templom régi védőszentjéről, Szent Margitról már nem tudhattak, és a templomot Urunk Színeváltozása tiszteletére szentelték fel. A máig is ismeretlen mester megfestette a főoltár fölött látható "Krisztus Színeváltozása" című oltárképet.

Az irsai katolikus egyház 1760-ig Tápióbecske filiája volt és 1760-ban vált önálló parochiává. Az egyházközség nyelve a kezdettől fogva magyar volt, 1745 óta vezetik a keresztelek, 1748 óta az

elhunytak és 1757 óta a házastalok anyakönyveit. 1858-ban Wághely János plébános kezdeményezésére a templomot 3 öllel – a mai szentéllyel – megnagyobbították. Az új szentély megépítésével együtt elkészült a sekrestye és fölötté az ún. "Szapáry- oratorium". A felújító építkezések során a templom belső berendezéseit is megújították. Ekkor készült el új főoltára, amelyről csak egy 1910-ben végzett főesperesi látogatáson derült ki, hogy abban "St. Placidi, Severiani et Generosi M M vértanúk ereklyéi vannak elhelyezve". 1856-ban Ladislav Mózer mester megépítette a templom orgonáját, míg Vavróczy Márton - korábban irsai plébános - öröklámpást ajándékozott.

Revisnyei Reviczky Károly vörös márványból készített keresztlő-medencét adományozott. A szentély jobb oldalának falába építették a Zlinyszkyek domborművű családi címerét. Wághely János plébános (1855-1873) maradandó alkotásokkal írta be nevét az irsai római katolikus egyházközség történetébe. Méltán őrzi munkássága emlékét a szentély külső falán elhelyezett emléktábla.

A ma is álló, barokk templom nem rendelkezik műemlék jelleggel, az általános falusi templomok közé sorolható. húsz méter magas, homlokzati tornya a fal síkjából jelzesszerűen kilép. A téglalap formájú ajtó fölött szegmensíves vakablak, fölötté párkányzat, majd téglalap alakú, a harangok szintjén pedig félköríves ablak. A harangházat szintén párkányzat választja el a torony többi részétől. A két harangnak helyt adó, órapárkányos tornyot a díszes barokk toronysüveg tetején toronygomb és kereszt zárja. Az oldalhomlokzati négy-négy szegmensíves ablak közül a torony felőli legelső vak-, a többi színes üveglak. A szentély két ablaka szintén szegmensíves.

Alacsony belseje barokk berendezésű, sík, vakolt mennyezete van. Mellékoltárai közül kiemelkedik a Szent Margit tiszteletére szentelt, mely kivilágítható. A bejáratától rögtön balra Szűz Mária szobrát látjuk. A hajóban, a fal mentén, kétoldalt 3-3 szobor látható. A templom legnagyobb értéke, a szentélyben felállított, ismeretlen mester által festett főoltár Krisztus Színeváltozását ábrázolja, ugyanezt a jelenetet vetíti elénk a templommal egyidős szentélyfreskó is. A hajót a szentélytől elválasztó diadalív felett olvashatjuk: "Uram, jó nekünk itt lenni".

A XIX. század első felében négy harangját jegyezték fel. Az elsőt Eberhard Henrik öntötte, 1825. augusztus 12-én szentelték, 600 font (=336 kg) súllyal. A másodikat Johannes Kohl és Anton Litmann 1793-ban Pesten, a harmadikat Johannes Kohl 1777-ben készítette, míg a negyediket 1746-ban öntötték, s 1750. április 23-án szentelték föl. Jelenlegi két magas hangú harangját Szlezák László öntötte Budapesten 1927-ben. A nagyharang alsó átmérője 86 cm, a kicsi 70 cm.

Szent Erzsébet szoboralakjával síremlék áll a római katolikus templom melletti egykori zárda előtt, a régi temetőben. Sztregovai Madách Erzsébet emlékére állíttatta férje, Bodonyi Kajtár Ágoston 1858-ban.

A sírfelirat

„ Az örök bántódásra méltó legdicsőbb hölgy,
véglehetőleg magasztosan szerető és szeretett nő
Sztregovai Madách Erzsébet emlékére
a pótolhatatlan veszteségért örökké gyászoló férje
Kajtár Bodonyi Ágoston”
...Állíttatta Irsán ...1885. évben

1924-ben telepedett meg Albertirsán az Isteni Szeretet leányai nevet viselő szerzetesrend, hogy polgári leányiskolát nyithasson. Balla Géza, a budapesti Hungária Bank vezérigazgatója boldogult nejének – Terstyánszki Margitnak – emlékére épületet tervezett a zárdaiskola számára. Az iskola 1924. szeptember 8-án nyílt meg az első osztállyal, mely a nővérek nádfedeles kis hajlékában nyert elhelyezést. Az iskola eleinte sok nehézséggel küzdött, a nővérekre a súlyos anyagi terhek mellett a szűk és egészségtelen lakás

minden kényelmetlensége is nehezedett, amelyben 16 évig szorongtak. A sok probléma ellenére is szépen fejlődött az iskola, és a szülők fokozódó bizalommal tekintettek működésére. Az 1927/28. tanévben – engedve a szülők egyre sürgetőbb kérésének – az iskola fiúk számára is megnyitotta kapuit. A gazdasági nehézségek miatt az iskola épülete csak fokozatosan és lassan nyerte el végleges formáját. Az épület fejlődésének történetében fontos évszám volt az 1937. esztendő, amikor a tantermeket szegélyező nyitott folyosó beépítésre került. Eddig az időpontig a folyóra becsapódott a jég és az eső, a szél homokot szórt, hófúvaskor a tantermek bejáratát néha félméteres hó torlaszolta el. 1937. tavaszán átépítették a folyosót, ablakrámákkal látták el, beüvegezték, a padlózat cementlapokat kapott, a be- és kijáráshoz lépcsőt emeltek és tágas ajtóval zárták le. A jelenlegi épület 1941-ben készült el.

Az iskola vezetősége mindenkor arra törekedett, hogy a szegény sorsú gyermekek taníttatását is biztosítani tudja. Rendszeres segélyezés keretében tandíjmentességet vagy tandíjkedvezményt adtak. Az ún. "tankönyvalapból" 26 tanuló teljesen térítésmentesen használt 234 db könyvet és a községi előljáróságok mellett egyéni adományozók is támogatták az iskolai tankönyvsegélyezést.

Az 1924-1948-ig működő intézményben 1365 leány és 1828 fiú végezte el a polgári iskola négy osztályát. Közülük minden évben akadtak középiskolákban továbbtanulók, de a nagyobb többségük a négy polgári elvégzése után ipari szakmát tanult, vagy a 18. életévüket betöltve közhivatalokban és a vasútnál helyezkedtek el. Az iskolák 1948-ban történt államosítása során a nővérek nem vállalták az állami iskolákban a tanítást, de mint az épület tulajdonosai az 1948-49. tanévben az iskola emeleti részét elfoglaló zárdában éltek. A földszinten az államosított általános iskolában folyt a tanítás. 1950 kora tavaszán éjszakai rajtaütéssel, ma is ismeretlen pártfunkcionáriusok a nővéreket az épület elhagyására kényszerítették. Csak a legszükségesebb személyes holmijukat vihették magukkal. Első riadalmukban ismerős helybeliekhez menekültek, majd rokonaiknál találtak menedéket.

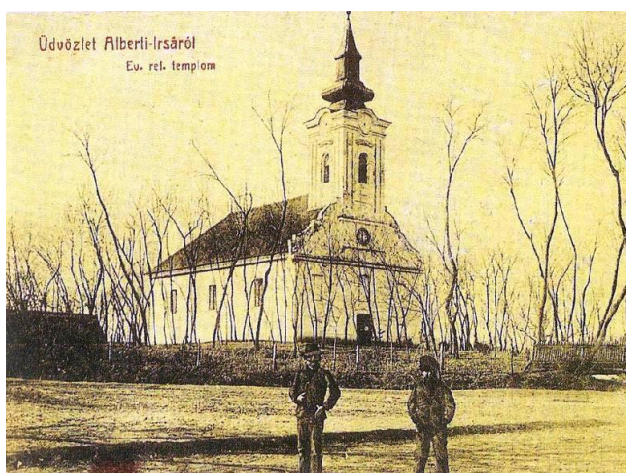
Így végződött a ma már a feledés homályába merült irsai polgári iskola negyedszázados működése. A községből eltűnt apácák emlékét a még ma is élő és hálásan emlékező egykori tanítványok a szívükben őrzik s nosztalgiával mondják: "Sok szépet és jót kaptunk tőlük, ők neveltek is bennünket, ezért ma is a legnagyobb tisztelettel és szeretettel gondolunk rájuk."

Az irsai római katolikus egyházközség Döbrössy Béla kanonokplébános kezdeményezése nyomán 1993-ban visszakapta az 1948-ban államosított régi katolikus polgári iskola, 1997-ben pedig a volt katolikus elemi iskola épületét. A korábban apácák vezette katolikus iskola ma a Magyarok Nagyasszonya Római Katolikus Általános Iskola nevet viseli. Az iskola homlokzatára visszakerült az onnan 1948-ban eltávolított, de megőrzött kereszt, és mint a múltban, napjainkban is felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül, minden jelentkező tanulót felvesznek. Az első évfolyam beindításában óriási szervezőmunkát végzett Zila Ferencné tanítónő, aki a polgári iskolát e falak között járta. Az iskola ma a Váci Egyházmegye déli régiójának nevelési-oktatási intézménye, és fenntartója a váci püspök.

Megnevezés: Urunk	Irsai Evangélikus templom	
Cím, hrsz.:	Köztársaság út 37/1. 3206	
Védettségi kategória.	egyedi védettség	
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet	
Adatfelvétel:	2010.	
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, kőlabazat, homlokzati vakolatarchitektúra	
Rendeltetés, használat módja:	evangélikus templom	

Albertirsán két evangélikus gyülekezet él egymás mellett. Az irsai hívek temploma a város keleti felén, a katolikus, a református és a baptista templom szomszédságában áll. Az irsai gyülekezet az albertihez hasonlóan szlovák hátterű, nála 2-3 évvel később, 1713-14-ben alakult. Első templomuk meglehetősen szerény imaház volt, telkét három református földesúr adományozta, s 1722-ben készült el. Felépüléséig a hívek otthonában tartották az istentiszteleteket. A 18. század végén, az ellenreformáció idején a településen újjáéledő katolicizmus miatt jelentős támadások érték az evangélikus közösséget, amiért az egyházközség néhány tagja kérelemmel járult a kalapos király, II. József elé.

A meglehetősen rossz állagú imaház a 18. század végére kicsinek bizonyult, ezért új templom építését rendelték el. 1797-ben a vármegyétől megkapták az építési engedélyt. Az alapkövet 1799-ben tették le, s már két év múlva, 1801-ben sort keríthettek az ünnepélyes felszentelésre.

A külső megjelenésében meglehetősen puritán templomépület tornya a négy irsai templomtorny közül a legmagasabb, 25 méter, háromszintes. A főhomlokzat síkjába illeszkedő torony földszintjén a belső térbe vezető ajtó, fölötte szegmensíves vakablak, afölött pedig kerek üvegablak látható, belül lépcsőház húzódik. A három harangnak helyt

adó harangház félköríves ablakai mellett függőleges, vonalszerű mélyedések ornamentikusan tagolják és díszítik az órapárkányos, toronyóra nélküli tornyot. Díszes, párnatagos, nyolcszögletes sisakja tetején, a toronygomb fölött kereszt, annak csúcsán pedig apró csillag található. A templom főhomlokzatán, a torony mellett téglalapszerű vakablakok vannak, a harangtorony két oldalán lévő mellvédek íves kiképzésűek. Oldalhomlokzatain három-három üveg- és egy-egy befalazott ablak látható. Hátsó, szentélyszerű homlokzatán nincsenek ablakok. A későbarokk stílusú épület fala kívül embermagasságig

nyerstégla-burkolatú.

Belépve, egyhajós, teremtemplom jellegű, puritán szakrális tér tárul elénk, melynek orgonakarzatán az 1999-ben felújított orgona áll. A hangszer 1964-ben készült a Budapesti Orgonagyárban, 2 manuális és 15 regiszteres.

Vele átellenben, az enteriőr végében áll a II. világháború után készült oltár, mely Feszty Masa alkotása. A varázslatosan szép festmény (címe: "Jöjjetek énhozzám mindnyájan"), azt a bibliai jelenetet ábrázolja, amikor Jézus maga köré hívja a népet Isten dicsőítésére. A háború előtt az evangélikus templomokban szokásos szószékoltár állt itt, melyet eltávolítottak az irsai templomból, s helyette külön oltárt és szószéket készítettek. Utóbbi a Feszty-féle oltártól balra áll. Kosara és gúlaszerű hangvetője is fából készült. A fehér meszelésű, 300 ülőhelyes, 11 méter 40 cm széles, 22 méter hosszú belső sík, vakolt mennyezettel fedett. A templomban négy emléktábla

figyelmeztet az elődök szorgalmas tevékenységére. Az egyik az Irsay család emlékére készült, akik a gyülekezet lelkes segítői, adományozói voltak, a másik egy bizonyos Br. Marklovsky Traugott G. kapitánynak állít emléket, aki az ellenreformáció viszontagságaitól igyekezett megvédeni a gyülekezetet. A harmadik táblán pedig a gyülekezet eddigi 20 lelkészének nevét olvashatjuk. A negyedik a gyülekezet 250 éves fennállásának emlékére készült, felirata: "Uram, Te voltál nekünk hajlékunk nemzedékről nemzedékre! Taníts meg minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk." 2001-re, a templom bicentenáris ünnepéjére kívül-belül teljesen megújult az épület. Kertjében a temetőből való kopjafák kerültek felállításra.

A toronyból három harang hívja az élőket és siratja a holtakat. A 350 kg súlyú nagyharang 1959-ben készült Szlezák Ráfael mesternél, Rákospalotán. Feliratának részlete: "Az élőket hívogatom, a holtakat elsiratom." A középső harang a három közül a legrégebb, 194,5 kg súlyú, 1840-ben, Eberhard Henriknél készült, Pesten. A harangpaláston magyar címer látható koronával. Legkisebb, 92 kilós, csilingelő hangú harangját 1922-ben, Szlezák László mester öntötte, rajta a következő felirat: "Hívom az élőket, megtöröm a felleget, siratom a holtakat". Harangokat mindkét világháborúban vittek el innét is. Az I. világháborúban a nagyot és a kicsit vette igénybe a honvédség. A 20-as években újjáöntötték őket, de a II. világháborúban a nagyharang ismét "besorozásra került", pótlására 1959-ben került sor.

A templom díszes vaskerítését Kiss Ferenc kovácsmester készítette.

Megnevezés: Urunk	Irsay Károly kúriája	
Cím, hrsz.:	Irsay Károly u. 2. 1	
Védettségi kategória.	egyedi védettség	
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet	
Adatfelvétel:	2010.	
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, homlokzati vakolatarchitektúra, nyílások	
Rendeltetés, használat módja:	városháza	

Irsay Károly, Pest vármegye 1848-49-es főhadipénztárosa 1820 és 30 között építtette fel kúriáját a faluban. 1945 után a kúria a nagyközségi tanács székháza lett, jelenleg a városi polgármesteri hivatal működik benne.

Klasszicista stílusú, földszintes téglalap alaprajzú épület. Utcai homlokzata 2+3+2 osztású, csak jelzésszerűen előrelépő rizalitjának ablakai szegmensíves záródásúak, a többi ablak egyenes záródású. Udvari részéhez új szárnyat kapcsoltak egy folyosóval, itt 4 illetve 2 ablak még eredeti formájában látható, az újonnan hozzácsatolt folyosó két oldalán.

Oldalhomlokzatának szép eleme a vasalt, íves záródású pinceskapu.

Megnevezés	Irsay András kúriája
Cím, hrsz.:	Luther u. 2. 282/1
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	Tömeg, nyílás-osztás
Rendeltetés, használat módja:	Művészeti iskola

Irsay András földművelési miniszteri titkár 1871-ben építette fel a kúriáját a településen, eklektikus stílusban. 1945 után a kúria tanácsháza lett, majd az MSZMP székháza, jelenleg zeneiskola működik benne.

A domboldalon álló, téglalap alaprajzú épület utcai homlokzata 3+3+3 osztású, enyhén előrelépő rizalitján szegmensíves záródású ablakok vannak, oromzata ívelt. Az udvari homlokzat szintén 3+3+3 osztású, itt csak jelzésszerűen lép ki a rizalit, a szegmensíves záródású ablakok viszont a szárnyakra kerültek – a rizaliton egyenes záródásúak – és oromzat sincs.

IRSA. Irsay ősi kastély

Megnevezés:	Irsai evangélikus parókia	
Cím, hrsz.:	Luther u. 3. 449	
Védettségi kategória.	egyedi védettség	
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet	
Adatfelvétel:	2010.	
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, homlokzati vakolatarchitektúra, nyílások	
Rendeltetés, használat módja:	irszai evangélikus parókia	

1827-ben tűzvész pusztított a községben, melynek során a paplak is leégett. A jelenleg is fennálló elkészítést 1865-ben Zelenka Pál, későbbi Tisza-kerületi püspök működése idején építették.

Megnevezés: Urunk	Tündérkert Óvoda
Cím, hrsz.:	Luther u. 8. 292
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg homlokzati vakolatarchitektúra
Rendeltetés, használat módja:	óvoda

Az épületet a XIX. század közepén emelték és ezt követően 1893-ig lakóépületként használták. Jelentősége településtörténeti szempontból kiemelkedő, mivel a XIX. század végén ebben a házban nyitották meg a település első óvodáját. A ház akkor Kochan András tulajdonában volt, akitől bérelték az épületet.

A községi képviselő-testület már 1892. szeptemberi gyűlésén foglalkozott az óvoda létesítésének gondolatával. Döntés azonban a községi óvoda megszervezéséről csak 1893. július 2-án született.

Ezt követően 1893. szeptember 17-én Nagy Emília személyében megválasztották a község első óvónőjét, majd Kochan András bérelt magánházában megnyitották a község első óvodáját. Az óvoda megszervezésének szószólója Suhajda József helyi földbirtokos volt, akit az óvodai intézőbizottság elnökévé választottak.

A XIX. század végén megpezdült társadalmi életben Irsán közügynek tekintették az óvoda felkarolását, és az azt fenntartó községi vezetők mellett az úgynevezett intézőbizottság munkájából a társadalmi élet minden jelentős szereplője részt

vállalt. Ezt a sokoldalú érdeklődést és összefogást bizonyítja az óvoda alapításától vezetett vendégekönyv, amely 1894. február 17-e óta tartalmaz bejegyzéseket. A dokumentum megőrizte mindazok kézjegyét, akik az óvoda alapításának részesei voltak.

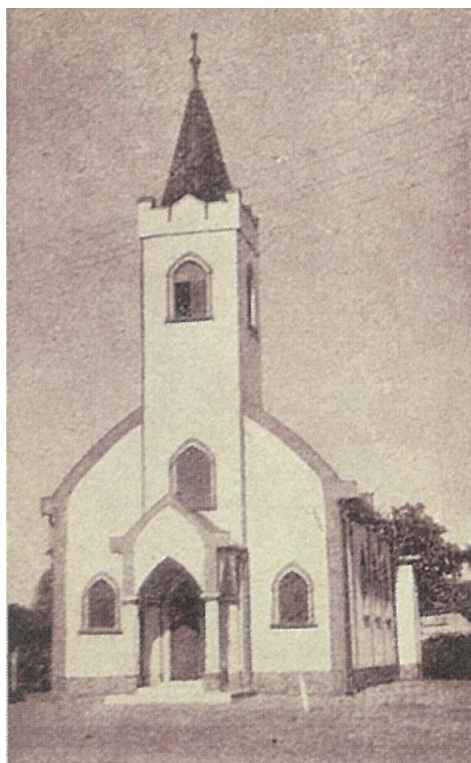
A gyermekek létszáma évről-évre növekedett. 1913. április 9-én Vermes Gusztávné bejegyzése szerint „80 gyermek volt jelen” az óvodában. Az 1944. előtti időszakban a gyermekek otthonról hozott elemőzsiát fogyasztottak. 1945-től, az újraindult óvodában helyben oldották meg a főzést.

2009-től az intézmény a Tündérvilla Óvoda nevet viseli.

Megnevezés:	Református templom	
Cím, hrsz.:	Luther u. 11. 431/1	
Védettségi kategória.	egyedi védettség	
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet	
Adatfelvétel:	2010.	
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, kapuzat, homlokzati vakolatarchitektúra	
Rendeltetés, használat módja:	református templom	

Az irsai evangélikus templommal szemben, a Luther utca túlsó végében áll a reformátusok szerény, kis méretű temploma, kelet-nyugat tengelyben.

A községet évszázadokon át birtokló Irsayak a török hódoltság idején a felvidéki Ónodra menekültek, és ott Szapolyai Jánoshoz pártolva, a református hitre tértek. Irsára való visszatérésük után a helybéli evangélikus gyülekezet lelkes patrónusai lettek, mivel a községben református lakosok nem éltek.

Az 1890. évi népszámlálás adatai szerint az akkori Alberti-Irsán együttesen 380 lakos vallotta magát reformátusnak, de önálló gyülekezetet nem alkottak. 1907-ben Beretvás János irsai lakos összegyűjtötte házában a község reformátusait, és a nyáregyházi lelkipásztorok szolgálatával megindult a gyülekezeti élet. Az önálló életet kezdő kis gyülekezet hathatós támogatásra talált a községet évszázadok óta birtokló nemesi családnál – az Irsayaknál. Irsay Károly császári és királyi kamarás 8.000,- koronás adományából ingatlant vásároltak, míg a család többi tagja földterületek ajándékozásával segítette a kis gyülekezetet.

Az 1911. augusztus 20-án tartott egyházközségi közgyűlésen határozták el az önálló gyülekezeti élet megindítását. A mai irsai református templom 1940-ben épül, Csapó Ferenc építész tervei szerint, Horthy Miklós kormányzóságának 21-edik évében – tudhatjuk meg a belsőtérben felállított emléktábláról. Ezekben az években dr. Kovács Sándor volt a gyülekezet lelkipásztora. Széles műveltségű, szerény, jó papja volt egyházának. 1944-ben megszervezte a ceglédberceli református gyülekezetet s azóta a mindenkori irsai lelkész látja el a kis létszámú gyülekezet lelki gondozását.

A meglehetősen egyszerű, de ízléses eklektikus templomépület nyugat felé néző főhomlokzatából 16 méter magas tornya jelzésszerűen kilép. A főhomlokzat és a torony ablak- és ajtónyílásai csúcsívesek, az ablakokat könyöklőpárkánnyal látták el. Az ajtó előtt, oszlopokon nyugvó előcsarnok, mellette kétoldalt pedig üvegablak látható. A kapu fölött a karzaton megvilágító ablakot, fölötte pedig ugyanilyen kiképzésű rácsos toronyablakot látunk. A toronyfalazat bátyaszerűen végződik, és nyolcszög alakú gúლისak fedj, csúcsán toronygomb és csillag. Az oldalhomlokzatokon 3-3 félköríves ablakot látunk. Nyugati oldalán szentélyszerűen, a nyolcszög három oldalával záródik. Az apszis jobb oldalán sekrestyére emlékeztető, szögletes épületrész van, melyen keresztül a szószékre jut fel a lelkipásztor.

Belseje 160 ülőhelyes, dongaboltozattal fedett. A hajó 8X14 méteres, ehhez csatlakozik a kissé szűkebb, 4X4 méteres apszis, benne az úr-asztallal és a kegyúri székekkel, három ablaka kör alakú. Az úrasztaltól jobbra a szószék áll. Érdekessége, hogy

feljárata nem a templombelsőből, hanem kívülről nyílik. Tehát, ha a lelkész fel akar menni rá, előbb ki kell mennie a templomból. A bejárat feletti karzaton az Angster József-féle 1 manuális, 5 regiszteres, 1940-ben készült orgona látható.

Két harang lakik a templom tornyában. A kisebbik 105 kilós, 1910-ben Hónig Frigyes öntötte Aradon, átmérője 525 mm.

Megnevezés:	Kovácsműhely
Cím, hrsz.:	Köztársaság út 44. 469
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, nyílások körüli vakolatarchitektúra
Rendeltetés, használat módja:	kovácsműhely

A kiegyezés után, a dualizmus korában Alberti és Irsa fejlődése felgyorsult, valódi urbanizációs folyamat ment végbe. Irsán a templomok előtt hosszan elnyúló piactéren álltak az üzletek, műhelyek, kocsmák. Közülük talán a legtovább – 1965-ig – a kovácsműhely működött. Az épület a XIX. század és a XX. század fordulóján létesült, az íves záródású téglakeretes ablakok jelzik, hogy az épület Albertirsa tekintetében számottevő ipari műemlék.

Megnevezés:	Rudnyánszky- kastély
Cím, hrsz.:	Köztársaság u. 115. 599
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, nyílások körüli vakolatarchitektúra, nyílásrendszer, nyílás-osztás
Rendeltetés, használat módja:	speciális foglalkoztató otthon

1954-ben, a gyönyörű parkban fekvő Rudnyánszky-kastélyban nyitották meg a Pest Megyei Csecsemőotthont, ahol állandóan 50 elhagyott, állami gondozásba vett gyermeket ápoltak és neveltek fel féléves koruktól 3 éves korig.

1991-től a kastélyban az IRMÁK Nonprofit Kft. működteti speciális foglalkoztató otthonát a fogyatékkal élők számára.

Megnevezés: Urunk	Irsay György- kastély
Cím, hrsz.:	Irsay Károly u. 5. 3201
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, tetőidom, nyílások
Rendeltetés, használat módja:	lakóépület

A város legszebb és legérdekesebb Irsay-rezidenciájának felépítése Irsay György nevéhez fűződik. A kastély valószínűleg az 1910-es években készült el. Az épület stílusa szecessziós, tervezője ismeretlen, de Kós Károly építészetének hatása felfedezhető a kastélyon. Parkjában áll egy évszázados tölgyfa, amelyet Kossuth fájának nevez a helyi hagyomány. 1945. után a Micsurin Termelőszövetkezet központja működött az épületben, ekkor építettek hozzá egy tömbszerű, emeletes „szocreál” bővítményt. 1959-ben a szövetkezet a kastély árnyas parkjában óvodát nyitott. Jelenleg a kúria magántulajdonban van.

A négyzetes alaprajzúnak tekinthető épület utca felőli oromzatának nyílásritmusa 1+3+1, középső részének bal oldalán egy nyolcszög három oldalából kiképzett kiemelkedő rész áll, melyet negyedkupola-szerű tető fed. Oromzata trapéz alakú, benne a stílusra jellemző világítóablakok láthatók. Kerti homlokzata előtt kőbábos mellvédű terasz húzódik, nyílásritmusa 1+3+2, oromzata hasonló az utcai homlokzatéhoz. Udvari homlokzata összetettebb, innen nyílik az épület főbejárata is, melyhez az emelt lábazat miatt lépcső vezet fel.

Megnevezés:	Lánczi-kúria
Cím, hrsz.:	Kolozsvári u. 41/1. 3042/5
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, nyílások körüli vakolatarchitektúra, nyílásrendszer,
Rendeltetés, használat módja:	lakóépület

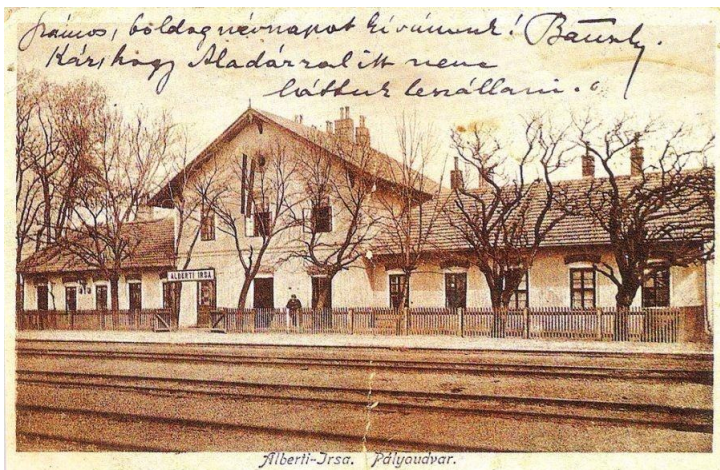

A kúriát a XIX. század második felében emelték eklektikus stílusban, az építtető minden bizonnyal a Lánczi család volt. Később dr. Liczkó Andor szemész főorvos, egyetemi tanár élt a házban. Az épület 1945 után is lakóépület maradt, napjainkban lakatlan. Egykor kisebb kert övezte.

Szabadon álló, földszintes, téglalap alaprajzú épület. Középen erősen előreugró, 4 pillér által tartott, timpanonos, mellvédés – valószínűleg utólag beüvegezett – középrész húzódik.

Megnevezés:	Vasútállomás
Cím, hrsz.:	Somogyi Béla u. 832/1
Védettségi kategória.	egyedi védettség
Védelmet alapító rendelet	Épített értékek védelméről szóló 13/2008.(IV.15.) önkormányzati rendelet
Adatfelvétel:	2010.
Védelem leírása, indoklása:	tömeg, nyílásrendszer, nyílás-osztás, tetőidom
Rendeltetés, használat módja:	vasútállomás

A mai Magyarország második vasútjaként épült 1847-ben a Magyar Középponti Vasúttársaság Budapest-Cegléd-Szolnok vonala. Ennek típusépülete az Albertirsán is látható, tömegében még teljesen eredeti felvételi épület (homlokzatszízei már nincsenek meg, tetőszerkezete újabb), mely Paul Eduard Sprenger császári mérnök tervei szerint készített típusépület.

1847. szeptember 1-én érkezett az első vonat az „indóházak” nevezett albertirsai vasútállomásra. A korabeli feljegyzések szerint:

„A Magyar Központi Vasúttársaság a Pest-Szolnok vasútvonal megépítésénél az esetek többségében egyezségi szerződés alapján jutott a pályatesthez és az állomáshoz szükséges földek birtokába. Irsán: „A Tekintetes Földbirtokos Földes Uraság” az állomási helyre 200 öl hosszú és 150 öl széles, továbbá az órházhoz szükséges földterületeket a Társaságnak minden fizetés nélkül ingyenesen átengedte.”

Albertin csak két év pereskedés után járult hozzá Almássy János földesúr, hogy kertje végén a társaság az indóházat felépíthesse. A kezdettől

22. Kisiklás sántörés miatt Ceglédbercel-Cserő és Albertirsá között. 1948

fogva közösen használt vasútállomás ma is álló épületét 1908-ban létesítették, és a két község 1950-ben történt közigazgatási egyesítéséig a kötőjellel írt Alberti-Irsa nevet viselte. A megnyitás évében naponta 2-2 vonat közlekedett a Pest-Szolnok vonalon, amelyet 1977-ben villamosítottak. Az aluljáróval korszerűsített felújított pályaudvart 1988-ban adták át az utazóközönségnek.

A felvételi épületen kívül az állomás méretéhez képest meglepően kevés más célú épület van. Egy szabadon álló WC, mely típusterv alapján épült anno, egy üres felvonulási épület és egy használaton kívüli raktár van az állomás területén. Az állomáson részben fedett, magasperonok vannak, melyeket aluljárón át lehet megközelíteni. Ugyancsak az aluljárón keresztül juthatunk át az állomás túloldalára is. Érdekes megoldás, hogy az utcáról akár kerékpárral is lehajthatunk az aluljáróba.

Albertirsa hétvágányos állomását 2000-ben a Vecsés-Albertirsa EU-s projekt keretén belül újítták fel részlegesen. Motoros állítású kitérőket, fényjelzőket, valamint fél- és fénysorompóval biztosított vasúti átjárókat találunk itt az állomás mindkét végén.

A hét vágányból hat vonatfogadó. Az első vágánynak van egy rakodóvágány kiágazása is, ami egy oldalrakodóval kiegészített raktárépülethez vezet. Látszik, hogy egykor jelentős áruforgalmat bonyolítottak itt, bár ma már lakat van a rakodóterületre vezető út kapuján. A kezdőpont felőli oldalon is van egy rakodóterület ütközőbakban végződő vágányokkal, fordulóúttal, de első pillantásra látszik, hogy hosszú ideje nem használták semmire. A MIRSA Rt. (hűtőház) telephelyére vezető iparvágányt itt-ott már a fák is benőtték.